

UNIVERSITATEA AGRARĂ DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 338.439.5:339.564 (478)

COȘER CORNEL

**MANAGEMENTUL COMPETITIVITĂȚII PRODUSELOR
AGROALIMENTARE ÎN CONTEXTUL STIMULĂRII
EXPORTULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA**

**521.03 – ECONOMIE ȘI MANAGEMENT
(în agricultură)**

Autoreferatul tezei de doctor în științe economice

CHIȘINĂU, 2016

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei ”Management” a Universității Agrare de Stat din Moldova.

Conducător științific:

LITVIN Aurelia, doctor habilitat în științe economice, conferențiar universitar, UASM.

Referenți oficiali:

DOGA-MÎRZAC Mariana, doctor habilitat în științe economice, conferențiar universitar, USM

COTELNIC Ala, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, ASEM

Componenta Consiliului Științific Specializat:

TIMOFTI Elena, președinte, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, UASM

SÂRBU Olga, secretar științific, doctor în științe economice, conferențiar universitar, UASM

CIMPOIEȘ Dragoș, doctor habilitat în științe economice, conferențiar universitar, UASM

ȚURCANU Petru, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, UASM

GANEA Victoria, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, INCE

SOLCAN Angela, doctor în științe economice, conferențiar universitar, ASEM

RAPCEA Mihail, doctor habilitat în științe agricole, profesor cercetător, Institutul Științifico-Practic de Horticultură și Tehnologii Alimentare

Susținerea tezei va avea loc la data de 30.08.2016 ora 14.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 60.521.03-08 din cadrul Universității Agrare de Stat din Moldova, pe adresa: mun. Chișinău, MD-2049, str. Mircești, 42, etajul III, sala 326.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Republicană Științifică Agricolă a Universității Agrare de Stat din Moldova și la pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 29.07.2016.

Secretar Științific al Consiliului Științific Specializat

SÂRBU Olga, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Conducător științific:

LITVIN Aurelia, doctor habilitat în științe economice, conferențiar universitar

Autor:

COȘER Cornel

©COȘER Cornel, 2016

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei de cercetare. Sectorul agroalimentar a continuat să ocupe un rol important în sistemul economiei naționale, mai ales reieșind din numărul populației ocupate în sector, a importanței social-economice pe care o joacă agricultura în țară și a volumului important de export agroalimentar în totalul exportului național. Deși dinamica regională este accelerată, iar structura consumului de produse agroalimentare a evoluat odată cu dezvoltarea proceselor de integrare din regiune, Moldova nu a reușit să urmeze acest trend, iar în ultimii 5-10 ani nu atestă schimbări semnificative cu privire la structura ofertei exporturilor, topul fiind practic dominat de aceleași produse, de obicei reprezentate de producția agricolă neprocesată. Agravarea relațiilor cu partenerii din est și interzicerea unor produse pe piața rusă au determinat scăderi semnificative în valoarea exportului agroalimentar, iar oportunitățile create de către Acordul de Liber Schimb între Uniunea Europeană și Republica Moldova nu au fost valorificate corespunzător. Astfel că ritmicitatea cu care se pierde piața tradițională din est este mai accelerată decât ritmicitatea cu care exporturile noastre agroalimentare se reorientează spre vest, sau alte destinații alternative (Orientul Mijlociu, de exemplu).

În condițiile resurselor limitate, a capacității mici a pieței interne și a constrângerilor externe tot mai presante, gestionarea competitivității sectoriale poate deveni pilonul de dezvoltare a unui potențial de export care să creeze o ofertă diversificată, constantă și calitativă de produse agroalimentare.

Actualmente, această abordare se transferă la nivelul agentului economic prin recuperabilitatea decalajelor față de concurenți și aplicarea unor metode inovaționale în sporirea competitivității exporturilor. Gestionarea eficientă a proceselor interne ce țin de costurile inputurilor, procedurile vamale, barierele netarifare, în special în materie de cerințe fito-sanitare (și veterinare), de standardizare și calitate, constituie puncte critice în implementarea unei gestionări adecvate a activității economice externe.

Aceste probleme de cercetare au evaluat pe parcursul dezvoltării economico-sociale și au imprimat un caracter complex asupra situației piețelor agroalimentare, dar și în aspectul dificultății de gestionare a competitivității exportului, într-o economie tot mai strâns interconectată. Gradul de studiere al managementului competitivității aferent tematicii se axează pe un set de concepții, abordări teoretice, practice și metodologice ale savanților de renume din toată lumea. Oricum, nu este cristalizat un concept unic agreat în mediul academic cu privire la gestionarea competitivității și, în particular, este studiat foarte difuz managementul competitivității ca concept, cu excepția câtorva studii ale savanților ruși. Deseori se face o interrelaționare între competitivitate și calitatea produselor, fără însă a delimita procesele competitivității (în special la nivel de sector) din punct de vedere al posibilității de gestionare a acestora.

Domeniul de cercetare îl constituie managementul competitivității în stimularea potențialului de export agroalimentar.

În linii generale, studiul competitivității este fundamentat pe argumentările autonome care derivă din opiniile și rezultatele cercetărilor unor astfel de economiști notorii ca Barkema A., Landau R., Porter M., Lachaal L., Bouby Tolentino F., Gelvanovsky M., Perez R., Kotler Ph., Fatkhutdinov R., Bergman B., Feigenbaum A., Kelada J., Juran J.M., Ishikawa K., Crosby Ph., Richardson T., Seghezzi H., Gallezot J. și Chevassus-Lozza E., Wijnands J., Lianu C., Pelinescu E., Toderoiu F., Năstase M. ș.a. La nivel național, o importantă contribuție științifică pe marginea tematicii au adus așa savanți de notorietate cum ar fi: Belostecinic G., Litvin A., Timofti E., Burlacu N., Țurcanu Gh., Gutium T., Osadci V., Macari V.

Scopul și obiectivele tezei: cercetarea și analiza fundamentării teoretice, practice și metodologice a managementului competitivității și a implicațiilor asupra ameliorării potențialului de export agroalimentar.

Scopul a fost atins prin realizarea următoarelor **obiective:**

1. analiza aprofundată a abordărilor conceptuale și științifico-practice ale managementului competitivității și a relațiilor acestuia cu potențialul de export și componenta calității;
2. evaluarea dinamicii schimburilor economice internaționale și a convergenței acestora cu exportul național;
3. elaborarea unei metodologii inovative privind aprecierea potențialului de export agroalimentar;
4. determinarea performanțelor exportului agroalimentar și stabilirea mediului competitiv sectorial;
5. analiza constrângerilor exportatorilor de produse agroalimentare și studiul entităților și elaborarea instrumentelor practice de adresare a competitivității în activitatea economică externă a actorilor din sector;
6. elucidarea instrumentelor instituționale și strategice inovatoare în argumentarea gestionării competitivității cu scopul majorării exportului agroalimentar.
7. elaborarea și aplicarea modelului de gestionare a competitivității exportului agroalimentar din perspectiva categoriei tehnologice, a activității economice externe și a instituționalizării calității.

Metodologia cercetării științifice a tezei se bazează pe utilizarea următorului set de metode științifice: analiza cantitativă și calitativă, inducția, deducția, abstracția, sinteza, metoda istorică și comparativă, metoda tabelară și grafică, modelarea econometrică a proceselor economice aferente activității economice externe, ancheta de teren, abordarea sistemică, studiul de caz.

Noutatea și originalitatea științifică: elaborarea indicatorilor în aprecierea potențialului de export reieșind din resursa internă și externă a sectorului; elaborarea metodologiei de evaluare a exportatorilor de producție agroalimentară, a planului de poziționare pe piață, a comparării internaționale a factorilor de competitivitate; relevarea măsurilor de consolidare instituțională aferentă promovării exportului

agroalimentar și a infrastructurii calității; propunerea instrumentelor inovatoare în abordarea hazardului agricol și a monitorizării producțiilor animaliere; argumentarea și aplicarea modelului de gestionare a competitivității exportului agroalimentar din perspectiva categoriei tehnologice, a activității economice externe și a instituționalizării calității.

Problema științifică importantă soluționată exprimă perfecționarea aspectelor metodologice în abordarea gestionării competitivității și a cercetării implicării instituționale, normative și analitice asupra potențialului de export agroalimentar.

Semnificația teoretică a lucrării constă în argumentarea metodologică a modului cum poate fi gestionată competitivitatea sectorului și cea a exportatorului de produse agroalimentare prin intermediul abordării de piață, strategice și instituționale.

Valoarea aplicativă a lucrării: derivă din recomandările expuse în teză, iar aportul științific va contribui la diagnosticarea potențialului de export, identificarea constrângerilor și aplicarea metodologiei de stimulare a acestuia prin gestionarea proceselor de competitivitate.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere se referă la:

- integrarea conceptului de management al competitivității cu activitatea economică externă a potențialului de export agroalimentar;
- elaborarea metodelor de determinare a potențialului de export în baza resursei interne și externe;
- fundamentarea abordării exportatorilor din punct de vedere al aprecierii asupra gestionării competitivității, în baza formularelor de constrângeri și a anchetării acestora;
- elaborarea mecanismului de evaluare și perfecționare a competitivității agroalimentare la nivel de sector, prin stabilirea reperelor strategice, instituționale și normative;
- realizarea modelului de gestionare a competitivității exportului agroalimentar din perspectiva categoriei tehnologice, a activității economice externe și a instituționalizării calității.

Implementarea rezultatelor științifice este confirmată prin certificate de implementare eliberate de Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, entitățile de implementare a proiectelor ACED și MAC-P, exportatorii "Viva Igna" S.R.L. și "Reforma CM" S.R.L.

Aprobarea rezultatelor științifice. Aspectele teoretice, metodologice și aplicative ale cercetărilor au fost publicate în reviste naționale de categoria B și C (ale ASEM, INCE, UASM etc.), reviste recunoscute internațional (a USAMV București), precum și aprobate în cadrul conferințelor și simpoziunilor naționale și internaționale (în România, Rusia etc.). Rezultatele obținute au fost publicate în 23 de lucrări științifice. Totodată aprobarea rezultatelor științifice înaintate spre susținere

este confirmată prin Hotărârea Seminarului Științific de Profil ”521.03 – Economie și management (în agricultură)” al Universității Agrare de Stat din Moldova, Proces Verbal Nr. 2 din 23.03.2016.

Publicațiile la tema tezei. Conceptele principale ale tezei, precum și rezultatele cercetării au fost publicate în 23 de lucrări cu un volum total de 11,52 colii de autor, după cum urmează: 4 articole în reviste din străinătate recunoscute; 7 articole în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, categoria B, 1 articol - categoria C; 2 articole în culegeri internaționale; 2 articole în culegeri naționale; 3 articole în materiale la conferințe internaționale (de peste hotare); 4 articole la conferințe internaționale în republică.

Volumul și structura tezei. Reieșind din scopul lucrării și obiectivele propuse, teza a fost elaborată în baza următoarei structuri: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 224 surse, 74 anexe, 151 pagini text de bază, 32 tabele, 34 figuri.

În **capitolul 1 ”Aspecte teoretice privind managementul competitivității produselor agroalimentare”** se face referință la abordarea evolutiv-conceptuală a managementului competitivității, a delimitării definiției a acestuia, integrarea managementului calității ca component important în managementul competitivității, studiul conexiunii calității cu gestionarea proceselor de competitivitate, tratarea esenței economice a competitivității produselor agroalimentare și concepțiile cu privire la aceasta.

În **capitolul 2 ”Evaluarea potențialului de export al sectorului agroalimentar din perspectiva implicării competitivității”** se analizează dinamica comerțului agroalimentar global și convergența exportului național cu acestea, se abordează performanțele comerțului exterior național cu produse agroalimentare, se propun metode de determinare a potențialului de export, de studiul al competitivității comparativ cu competitorii Moldovei, se analizează mediul competitiv al exportatorilor, constrângerile acestora și cadrul instituțional aferent.

În **capitolul 3 ”Perfecționarea managementului competitivității în scopul dezvoltării potențialului de export al sectorului agroalimentar”** s-a inclus argumentarea cadrului strategic și instituțional în sporirea potențialului de export și majorarea competitivității exportatorilor autohtoni pe piața externă, fundamentarea unei infrastructuri a calității produselor și propunerea instrumentelor inovatoare în abordarea hazardului agricol și a sistemelor informaționale de gestionare a datelor cu privire la producții.

Concluziile generale și recomandările sintetizează aspectele principale rezultate în urma cercetării și modalitățile de perfecționare a gestionării proceselor care implică stimularea exportului, a competitivității la nivel de sector și întreprindere exportatoare.

Cuvinte cheie: management, competitivitate, productivitate, potențial de export, agroalimentar, stimulare, calitate, infrastructură, exportatori, sector.

CONȚINUTUL TEZEI

În capitolul 1, intitulat ”*Aspecte teoretice privind managementul competitivității produselor agroalimentare*” sunt dezvoltate aspectele esențiale ale gestionării competitivității și a componentelor acesteia, a problemei de cercetare pe plan regional și internațional, dar și categoriile esenței economice a competitivității agroalimentare.

Capitolul 1 enunță că deși pe larg studiată, în special în ultimele 2-3 decenii, competitivitatea nu a reușit să „coaguleze” definiții reciproc-acceptate, întrucât reprezintă un termen relativ nou, dar și destul de complex. Printre definițiile cele mai cunoscute, se evidențiază:

➤ În timp ce avantajul comparativ exprimă schema schimburilor care se produc în lume, competitivitatea este conceptul care exprimă relațiile între entități, într-un cadru real, de potențial comparativ (Barkema A.) [1, p. 253-284].

➤ Competitivitatea este obiectivul principal al politicii economice și capacitatea de a menține, într-o economie globală, un ritm de creștere acceptabilă a nivelului de viață al populației cu o distribuire echitabilă (Landau R.) [2].

➤ Competitivitatea, deseori confundată cu abordarea ei financiară, rentabilitatea sau productivitatea, corespunde, de fapt, capacității de care dispune o întreprindere, la un anumit moment, pentru a rezista concurențelor. Competitivitatea, deci, nu este altceva, decât un potențial caracterizat printr-un avantaj în raport cu concurenții de pe piața sa, pe când rentabilitatea și productivitatea sunt doar elemente parțiale dintr-un ansamblu mult mai vast care se definește drept competitivitate [3].

O structurare a competitivității, din punct de vedere al poziționării manifestării și al implicărilor entităților economice, ar elucida interrelaționarea complexă dintre aceste elemente și ar clarifica mediul lor de acțiune. S-a propus elaborarea unui astfel de tablou în figura 1.1.

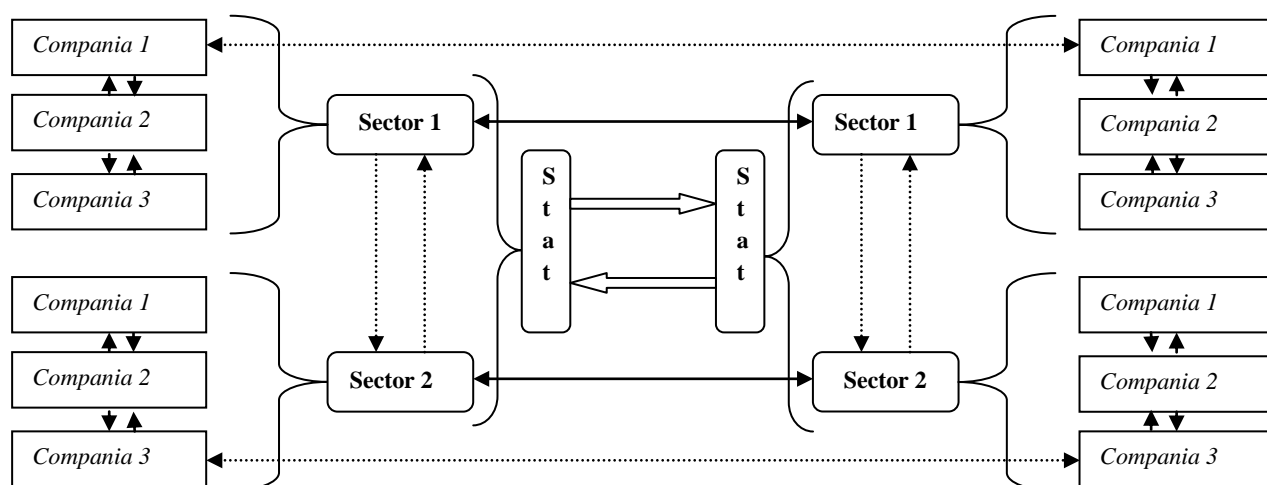

Fig. 1.1. Evaluarea și structurarea interrelaționării entităților prin manifestarea nivelurilor de acțiune a competitivității acestora

Sursa: elaborată de autor

Conform figurii 1.1. putem sintetiza ierarhia implicării competitivității, dar și tipologia conexiunilor dintre entitățile economice antrenate în acest proces. Astfel, componența sectorială reflectă starea de competitivitate prin mediul concurențial din interiorul acestuia, fapt care, *în opinia autorului*, se delegea întreprinderilor corespunzătoare prin enunțarea propriilor performanțe interne, de gestionare a resurselor și a factorilor externi de influență. În același timp, abilitatea de ansamblu a sectoarelor, se prezintă prin capacitatea acestora de a produce mărfuri/servicii care sunt, sau pot fi competitive pe piața internă, dar în special, pe cea externă. Anume la acest nivel se și formează competitivitatea națiunilor, al statelor implicate în raportul respectiv.

Cercetările au evidențiat că studiile din România cu privire la competitivitate relevă caracterul strategic al acesteia, cât și metodologia aplicării unui set de indicatori cu privire la nivelul și manifestarea competitivității. Astfel, Costin Lianu [4, p.48-52] reflectă delimitarea strategică a competitivității și constrângerile reale ale acesteia. *În opinia autorului*, abordarea sectorială și macroeconomică a competitivității s-a axat pe premisa conexiunilor din exterior, ceea ce nu tocmai determină ideea organică de stimulare, începând cu nivelul ramural și apoi întâlnind reacții și legături prin activitate comercială externă (deși, într-o oarecare măsură, este evident că comunitățile economice naționale resimt acțiunile competitivității - după cum arată și figura 1.1.).

În opinia autorului, în urma reflectării tuturor lucrărilor enunțate mai sus, putem deduce o structurare adecvată termenului specificat, în ideea de a înțelege complexul sistem care leagă competitivitatea cu toate nivelele economice, dar și aportul elementului strategic în acest studiu. Astfel, crearea unui mediu competitiv (deci implicarea acțiunilor de gestionare a proceselor) ține, în orice caz, de asigurarea unor criterii esențiale, cum ar fi:

- crearea unei baze de producere competitive;
- stimularea producției naționale competitive;
- crearea modelelor de gestionare eficiente;
- consolidarea abordării strategice, la nivel de companie, ramură, economie națională.

În această ordine de idei, cercetarea problemei științifice în cadrul capitolului 1 a permis fundamentarea unei definiții proprii a managementului competitivității. ***În opinia autorului, managementul competitivității poate fi definit drept procesul de stabilire și de realizare a obiectivelor de dezvoltare a entității economice prin intermediul elaborării unei strategii, care ar permite obținerea unei producții și a unei poziții competitive, atât din punct de vedere economic cât și calitativ.***

Pe de altă parte, capitolul relevă că calitatea, ca esență economică, întrunește atât componenta tehnică (de caracterizare a produsului), cât și indispensabilul element al exteriorizării actului de vânzare-cumpărare (într-un fel, o „continuitate” a proceselor de asigurare a calității din interiorul entității economice), în cadrul căruia, factorul de o importanță majoră este prețul produselor respective.

În acest context, se deduce că calitatea manifestă 4 funcții primordiale:

- *funcția performanței interne* (a agentului economic respectiv);
- *funcția caracteristicilor tehnice* (ale produselor respective);
- *funcția economică* (în principal, al mediului de piață);
- *funcția de impact* (cu referire la consumatorii produselor realizate pe piață).

Înțelegerea similitudinilor și a discrepanțelor dintre manifestarea calității și a competitivității nu poate și nu trebuie să fie făcută într-un mod critic și izolat, cel puțin din două considerente:

- ✓ calitatea este componentul principal al competitivității;
- ✓ abordarea calității și competitivității la nivelul agentului economic se îndeplinește, sau cel puțin ar trebui să fie așa, din perspectivă strategică unitară.

O conexiune a calității cu gestionarea competitivității poate fi făcută prin intermediul *managementului calității*. Necesitatea stringentă a întreprinderilor de a produce și a promova o producție calitativă, dar și competitivă, ține, în mare măsură, de capacitatea acestora de a iniția și implementa un eficient management al calității.

Argumentarea unui management al *competitivității produselor agroalimentare* a reieșit din necesitatea formulării aspectelor specifice acestei producții, cât și din exigența abordării consecvente și structurale a studiului respectiv. O atare modalitate implică comparabilitatea unor studii externe, dar și a cercetărilor naționale din domeniu. Astfel, D. Sparling și S. Thompsom [5] explică competitivitatea sectorului agroalimentar ca fiind un indicator influențat atât de costurile producției agroalimentare, eficiența utilizării resurselor, cât și de factorii de piață, instrumentele macroeconomice asupra sectorului agroalimentar. În același timp, în literatura franceză, Jacques Gallezot și Emmanuelle Chevassus-Lozza [6, p.143-154] prezintă competitivitatea agroalimentară bazată pe conceptele *preț-non-preț*, dar și din perspectiva comerțului agroalimentar.

În sensul definirii managementului competitivității produselor agroalimentare, s-a concluzionat că acesta **determină gestionarea potențialului competitiv prin procesele interne, de producere și eficiență economică, cât și coordonarea manifestării pe piață a produselor agroalimentare, proces ce implică politica prețului și costului competitiv, strategia competitivă, dar și a celei privind calitatea**. Așadar, credem că managementul rezervelor interne de creștere a capacităților entității are un efect direct proporțional cu imaginea și cota sa de piață. Un rezultat performant în domeniul gestionării competitivității agroalimentare ar trebui să întrunească, astfel, o serie de procese care să-l asigure.

Acestea s-ar prezenta în felul următor:

1) *Direcții de sporire a eficienței interne:*

a) dezvoltarea și aplicarea metodologiilor și instrumentelor de diminuare a costului/prețului produselor agroalimentare;

b) alocarea și gestionarea eficientă a resurselor financiare destinate cadrului inovațional și perfecționării personalului ce se ocupă de managementul marketingului și de procesele tehnologice.

2) *Direcții de sporire a eficienței de poziționare (față de consumator, concurent și societate):*

a) crearea sistemului de flexibilitate și reacție la conjunctura pieței agroalimentare;

b) proiectarea și realizarea managementului competitivității produselor agroalimentare, care ar trebui să conțină componenta de management a calității acestor produse (inclusiv sistemul de standardizare), strategia de formare a prețurilor și politica de constituire a potențialului competitiv.

Capitolul 2 al lucrării ”*Evaluarea potențialului de export al sectorului agroalimentar din perspectiva implicării competitivității*” include o analiză aprofundată a cuantificării exportului agroalimentar al Republicii Moldova din perspectiva temporală și geografică, argumentează metodologii de estimare a potențialului de export și abordează gestionarea competitivității agroalimentare autohtone din perspectiva competitorilor Republicii Moldova și a comparării factorilor de competitivitate.

Aici se apreciază că actualmente factorii cu cea mai mare pondere în determinarea importanțelor modificări de structură și dinamică în comerțul internațional sunt generați de mai multe tendințe durabile, cum ar fi:

1. sporirea importanței economiilor emergente în comerțul mondial și ponderea tot mai distinctivă a Corporațiilor Transnaționale (CTN) în cadrul sistemului internațional de producție [7, p.14-23];

2. accentuarea integrării economice internaționale, caracterizată prin beneficii și costuri specifice, care se manifestă în grupuri de țări strâns legate de proximitatea geografică sau istorică, generând un regionalism bine conturat [8, p.2];

3. importanța Acordurilor de Comerț Regional (ACR), care contribuie la bunăstarea statelor membre și a comunității globale, în general [9, p.295-301; 10, p.1149-1161].

În aceste condiții, integrarea Republicii Moldova în fluxurile comerciale internaționale nu este doar o tendință sincronă evoluțiilor regionale (și internaționale), dar și o cale logică de dezvoltare pentru un stat analog Republicii Moldova – sub aspect de resurse, poziție geografică, perspectivă istorică. Tradițional, sectorul agrolimentar al Republicii Moldova este reprezentativ prin ponderea sa în întregul sistem macroeconomic, în special prin numărul de angajați în sector, contribuție la crearea PIB etc. Totuși performanța acestuia este una limitată, iar în structura exporturilor agroalimentare produsele cu valoare adăugată înaltă, în special cele procesate, nu sunt dominante.

Pe de altă parte, performanța sectorului agroalimentar național (figura 2.1) denotă importante probleme structurale, de vreme ce așa indici precum investițiile pe termen lung sau valoarea mijloacelor fixe antrenate în agricultură înregistrează cote mici, iar trendul acestora nu este clar. Pe acest fundal, atât

numărul angajaților în agricultură, contribuția sectorului la PIB și ponderea exportului agroalimentar în export total resimt diminuări destul de importante.

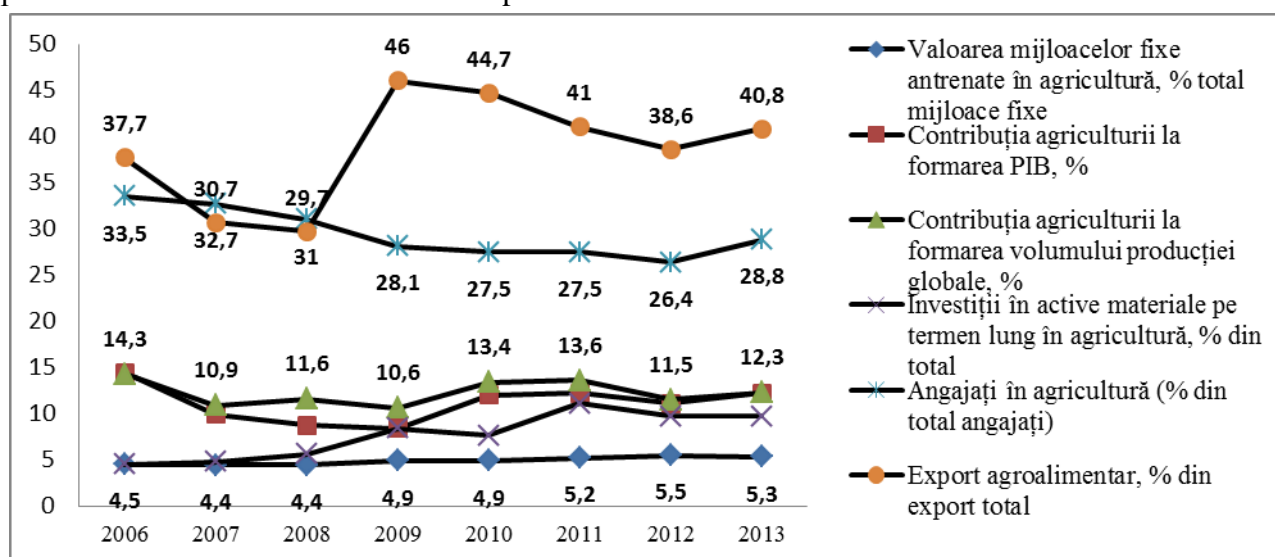

Fig. 2.1. Performanța sectorului agroalimentar al Republicii Moldova, 2006-2013

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică [19]

Exportul agroalimentar al ultimului deceniu a fost dominat de vin, nuci, floarea-soarelui și ulei din floarea-soarelui. În top 5 se mai regăsesc grâu, porumb, suc din fructe și legume, distilate și lichioruri, mere, pere și gutui.

La situația anului 2014 capitolul regăsește o clară reconfigurare geografică a exporturilor agroalimentare, în contextul condițiilor existente. Cei mai mari parteneri în atragerea exporturilor autohtone sunt statele Uniunii Europene și Turcia (tabelul 2.1.), care prezintă o cotă de piață semnificativă pentru nuci, floarea-soarelui și ulei din aceasta, porumb, sucuri din fructe și legume. Totodată, grâul și meslinul, produsul care a înregistrat cea mai bună dinamică din gama analizată (RCAC=31,05%) a fost preponderent realizat în țări asiatice (Lebanon, Turcia), iar produsele cu o RCAC mult mai mică - mere, pere, gutui (8,83%), distilate și lichioruri (5,11%), vin (-9,22) au continuat a fi preponderent realizate pe piața tradițională a CSI. Aici cota piețelor occidentale deși este în creștere, este totuși una modestă.

Tabelul 2.1. Top parteneri comerciali ai Republicii Moldova în derularea celor mai semnificative exporturi agroalimentare, 2014

Cod S.A., produs, top 10	Partener 1, %	Partener 2, %	Partener 3, %	Partener 4, %	Partener 5, %	RCAC 2005-2014, %
1206 Floarea-soarelui	Turcia 71,37	România 8,51	Portugalia 4,45	Pakistan 2,89	Polonia 2,42	26,31
1005 Porumb	Italia 43,47	Grecia 11,67	Turcia 9,03	Egipt 7,75	Lebanon 5,08	17,04
0802 Nuci	Franța 26,22	Germania 11,98	Italia 8,03	Austria 7,45	Olanda 6,50	13,56
2204 Vin	Belarus 31,47	Kazahstan 13,84	Rusia 10,46	Polonia 8,85	Cehia 7,22	-9,22

continuare tabel 2.1.						
1001 Grâu și meslin	Lebanon 23,08	Turcia 16,67	Egipt 15,59	Indonezia 14,68	Italia 9,10	31,05
1512 Ulei de floarea-soarelui, șofrănel, bumbac	Italia 80,48	Spania 9,41	România 7,65	Olanda 1,07	Polonia 0,55	9,02
2208 Distilate, lichioruri	Ucraina 29,27	Belarus 27,08	SUA 23,87	Kazahstan 5,12	Rusia 2,74	5,11
0808 Mere, pere și gutui	Belarus 57,20	Rusia 29,75	Kazahstan 6,15	Ucraina, 4,62	România 1,19	8,83
1701 Zahăr	Rusia 68,12	România 16,63	Kazahstan 9,36	Grecia 2,11	Polonia 1,84	24,23
2009 Sucuri din fructe, legume	Germania 38,05	Austria 28,45	Polonia 20,81	Ucraina 3,33	Kazahstan 2,83	6,40

Sursa: elaborat de autor în baza datelor International Trade Centre [16]

Exportul agroalimentar agregat, abordat pe grupe de țări indică evoluția din ultima perioadă, în sensul în care putem desprinde 4 categorii de piețe, în dependență de contextul exporturilor naționale către acestea:

1. În diminuare continuă activă, cum este CSI – în 2003 atrăgea peste 74% din exportul agroalimentar, iar în 2013 – puțin peste 40%.

2. În creștere continuă activă, cum sunt Uniunea Europeană – în 2003 atrăgea 21,22% din exportul agroalimentar, în iar 2013 deja 37,37%; Orientul Mijlociu (în 2003 - 1,82%, iar în 2013- 6,48%) și Turcia (0,29% și 4,44% respectiv).

3. În creștere continuă moderată, cum sunt China (2003 – 0%, 2013 – 0,58%) și Africa (0,0001 și 0,89% respectiv).

4. În creștere relativă cu intermitențe, cum sunt Europa Centrală și de Est (2003- 17,30%, 2013- 23,88%), SUA (2,22% și respectiv 2,15%) și America Latină (0,001% și respectiv 0,11%).

Capitolul 2 invocă viziunea autorului asupra estimării potențialului de export care include propunerea unei metodologii complexe, care elucidează atât potențialul de export bazat pe *resursa internă* (producție, autosuficiență), cât și pe *resursa externă* (piețe externe). Această perspectivă este ilustrată în figura 2.2.

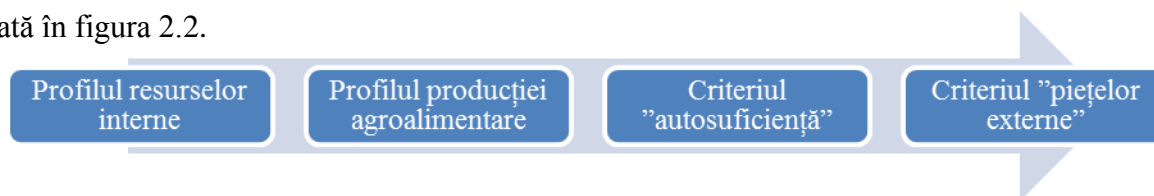

Fig. 2.2. Concepția de fundamentare a metodologiei de determinare a potențialului de export al sectorului agroalimentar

Sursa: elaborat de autor

Coșer și Litvin [11] argumentează că pe fundalul țărilor din regiune și a celor similare Moldovei ca teritoriu și potențial, se atestă o condiție slabă a resurselor umane și funciare naționale. Totodată, într-o

serie de lucrări, Coșer C. argumentează dezvoltarea unei metodologii privind evaluarea potențialului de export al sectorului agroalimentar [12, 13, 14].

Relațional, se completează definirea potențialului de export agroalimentar prin determinarea metodologică a convergenței potențialului de export cu competitivitatea. Pe de o parte, *gradul de deschidere comercială* [15] invocă poziționarea competitivă pe piață, iar din alt punct de vedere, derivă din (și are relații cu) piața agroalimentară internă. Utilizată în Uniunea Europeană, această tehnică poate fi dezvoltată, precum în tabelul 2.2.

Tabelul 2.2. Indicatori de potențial și deschidere comercială, sectorul agroalimentar al Republicii Moldova, România, 2009-2013

Indicator	Abreviere, metodologie	2009	2010	2011	2012	2013
Total producție agroalimentară, mln lei	PA	22556,7	31610,6	36818,7	35509,6	40036,8
Import agroalimentar, mln lei	IA	6317,07	7186,99	8053,95	8964,67	10228,53
Export agroalimentar, mln lei	EA	7438,37	8896,36	10739,27	10599,3	13252,86
Piața internă agroalimentară, mln lei	PIA=PA+IA-EA	21435,4	29901,23	34133,38	33874,97	37012,47
Gradul de autoaprovizionare, %	GAA=PA/PIA	105,23	105,71	107,86	104,82	108,17
Înclinație spre import	ISI=IA/PIA	0,294	0,240	0,235	0,264	0,276
Înclinație spre export	ISE=EA/PIA	0,347	0,297	0,314	0,312	0,358
Gradul de deschidere comercială Moldova	(IA+EA)/PIA	0,64	0,53	0,55	0,57	0,63
Gradul de deschidere comercială România	(IA+EA)/PIA	1,65	2,07	1,62	2,48	2,47

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică [19] și Eurostat [20]

Evident este faptul că sectorul agroalimentar al României are un grad de deschidere comercială net superior celui din Republica Moldova, fiind de minimum 2 ori mai mare. Pe plan intern, rezervele ce confirmă potențialul de export agroalimentar al Moldovei sunt nevalorificate, în condițiile în care România prezintă o înclinație spre export de 2-3 ori mai mare, iar gradul de autoaprovizionare al ei este mai mic ca în cazul Moldovei.

În aspect valoric, capitolul 2 argumentează că determinarea potențialului de export poate implica, de asemenea, resursa internă. Aici se face referire mai degrabă la un *potențial de export teoretic nevalorificat (PETN)*. S-a abordat această variabilă în scopul cuantificării exportului valoric agroalimentar pierdut, cu referință la recoltele înregistrate în deceniile trecute, în perioada anilor 1971-1995, în dependență de valorile maxime care s-au recoltat în interiorul acestei perioade.

Metodologic, vedem PETN ca un indicator care poate fi derivat din relația:

$$PETN = [(P_a - P_{a-1}) * P_{exp}] * P_c \quad (2.1)$$

unde:

P_a – producția culturii, anul curent

Pa-1 - producția culturii, perioada de referință

Pexp – ponderea exportului în producția anului curent

Pc – prețul de export al culturii în anul curent.

PETN exprimă astfel venituri ratate în urma exportului agroalimentar care ar fi putut fi valorificate, raportat la recoltele istorice. În acest sens, dacă $Pa - Pa-1 \geq 0$ atunci existența PETN nu este justificată și invers, dacă $Pa - Pa-1 \leq 0$.

Utilizînd datele statistice naționale și derivînd date din statistica internațională, s-a dedus PETN pentru culturi vegetale și produse animaliere. S-a dovedit că la culturile *porumb pentru boabe și floarea soarelui* se atestă relația $Pa - Pa-1 \geq 0$ (tabelul 2.3.).

Tabelul 2.3. Potențialul de export teoretic nevalorificat (PETN) pe culturi vegetale și produse animaliere în Republica Moldova, 2013

Produsul	Venit potențial din export, nevalorificat, mii USD	Poziție venituri ratate din export
Grâu	-3663,17	9
Orz	-23059,07	5
Porumb pentru boabe	X	X
Floarea-soarelui	X	X
Tutun	-290657,81	1
Cartofi	-216,41	10
Legume	-42850,21	4
Bostănoase	-2,53	11
Fructe și pomușoare	-258424,80	2
Struguri	-17220,78	7
Lapte	-97957,31	3
Ouă, mln bucăți	-4751,89	8
Carne	-18109,74	6

Sursa: elaborat de autor

Din punct de vedere valoric și raportat la recolta istorică, potențialul de export exprimat prin venituri nevalorificate arată că top cele mai perdante produse sunt *tutunul* (-290,6 mln USD), *fructele și pomușoarele* (-258,4), *laptele* (-97,9), *legumele* (-42,8) și *orzul* (-23), adică, în marea lor majoritate, culturi intensive, ceea ce inhibă realizarea de potențial, dar și competitivitate.

La nivel de produs, acțiunile exportatorilor moldoveni au antrenat performanțe slabe, iar creșterea exporturilor a fost determinată de creșterea produselor tradiționale pe piețele tradiționale, în timp ce creșterea cotei de piață a produselor noi pe aceleași piețe tradiționale a generat doar 7% din creșterea exporturilor (figura 2.3.). Cel mai important element aici este asimilarea faptului că exporturile naționale sunt foarte puternic legate de piețele tradiționale, dar și de produsele tradiționale. Produsele noi pe piețe noi nu constituie practic un generator de creștere, iar prospectarea de noi piețe cu produse tradiționale fundamentează doar 0,7% din creștere. În cazul altor state, ca de exemplu Georgia, aceasta este mult mai performantă în prospectarea noilor piețe cu noi produse (1,9% contribuție la creșterea exporturilor), sau în cazul Turciei, cu 78,3% contribuție a creșterii produselor tradiționale pe piețe tradiționale [16].

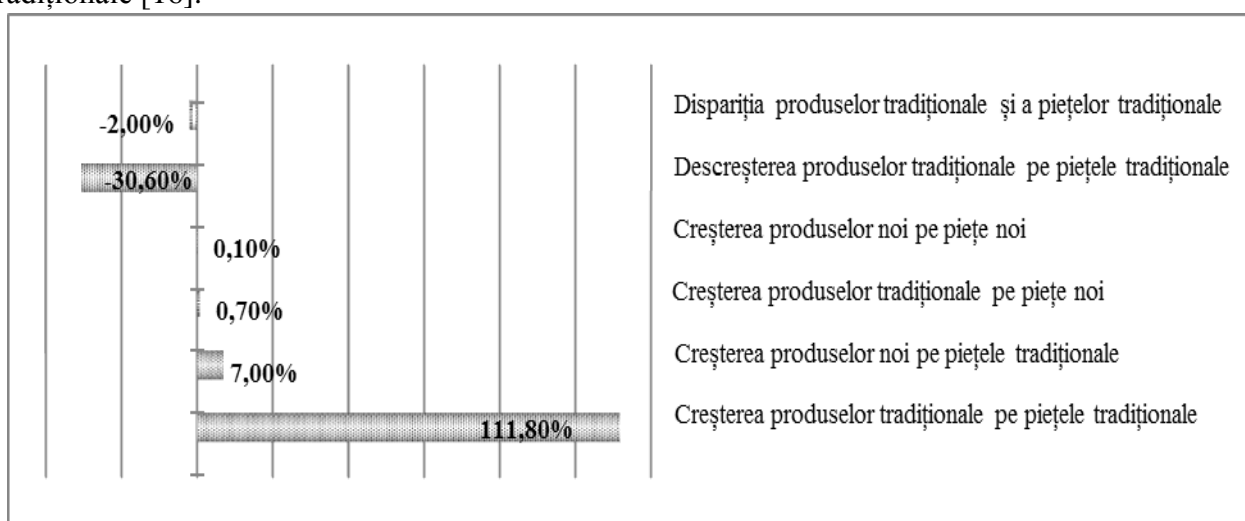

Fig. 2.3. Evoluții pe produs în generarea creșterii exporturilor Moldovei, %, 2009-2013

Sursa: elaborat de autor în baza datelor International Trade Centre [16]

S-a concluzionat că este important să percepem nu doar trendul, dar și gradul de diversificare pe produs sau piață, în special în cazul exportului agroalimentar al statelor mici, care sunt foarte dependente de comerțul exterior și atunci când acesta este subordonat unei game restrânse de produse sau piețe valorificate pot apărea urmări grave, cum s-a și întâmplat, de altfel, cu embargourile Federației Ruse. Acești indicatori arată direct performanța comercială și evidențiază aspectele comparative.

Pe de altă parte, în capitolul 2 se elucidează factorii care contribuie la statutul de competitivitate sectorială. *Viziunea autorului* asupra mediului competitivității sectorului agroalimentar include 5 elemente: capacitatea de volum, performanța calității, prețul de poziționare, posibilitatea asigurării uniformității calitative și constanța volumului loturilor, capacitatea logistică.

Astfel s-a propus un model de încadrare a acestor factori în analiza mediului care formează competitivitatea sectorului agroalimentar al Republicii Moldova.

Acest model se fundamentează pe 3 repere:

1. condițiile factoriale (interne), caracterizate prin: productivitatea și performanța sectorului, costul resurselor, accesul la finanțe, facilitarea exportului și logistica.

2. condițiile de stimulare a exportului agroalimentar: mediul de afaceri și instituții aferente.

3. condițiile promovării exportului agroalimentar, referitor la: certificare, standardizare, inovare.

O altă categorie valoroasă, cu o pondere mare în determinarea competitivității exporturilor face referire la standardizarea și certificarea producției. După cum apreciază Coșer și Chilimari [17], lanțul consolidării infrastructurii calității (figura 2.4.) s-a inițiat odată cu *Concepția Infrastructurii Calității*, prin Hotărârea Guvernului Nr.859 [18] care argumenta, în 2006, consolidarea în mod generic al cadrului legal, bazat pe norme de standardizare, evaluarea conformității produselor și Programul național de elaborare a reglementărilor tehnice, acte normative deja existente, însă fără un suport pragmatic de coerență în cadrul unei concepții clare de dezvoltare a infrastructurii calității.

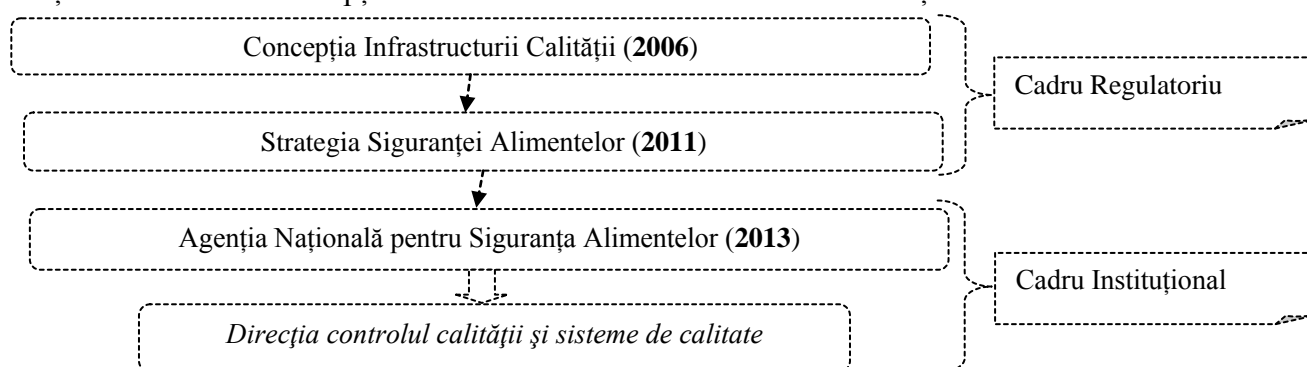

Fig. 2.4. Evoluția generică a Infrastructurii Calității Agroalimentare în Republica Moldova

Sursa: elaborat de autor

În capitolul 3, **”Perfecționarea managementului competitivității în scopul dezvoltării potențialului de export al sectorului agroalimentar”** se prezintă viziunea asupra perfecționării strategiei și politicilor pentru stimularea potențialului de export agroalimentar, ameliorarea sistemului de asigurare a calității agroalimentare, cât și abordarea economico-matematică asupra modelării aspectelor aferente exportului agroalimentar și gestionării competitivității.

Capitolul face referință la cadrul regulatoriu privind reglementarea activității economice externe și de competitivitate a Republicii Moldova și îl tratează drept unul vast și divers. În opinia autorului, acesta face referință la 2 aspecte: actele normative ale parlamentului (legi), hotărârile de guvern, ordine ale ministerelor și acte care fundamentează abordarea strategică în susținerea și promovarea exporturilor, a competitivității.

Sub aspect instituțional, cadrul legal operează cu normative care țin de activitatea entităților aferente susținerii și promovării exporturilor – Camera de Comerț și Industrie (CCI) și Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova (MIEPO).

Conform Legii Nr. 393 din 13.05.1999 cu privire la Camera de Comerț și Industrie, această entitate are misiunea de a contribui la dezvoltarea exporturilor de mărfuri (articolul 4, punct f).

Atribuții mult mai largi pe domeniu are MIEPO, activitatea căreia este reglementată de Hotărârea Guvernului Nr. 109 din 12.02.2014 cu privire la Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova. Conform obiectivelor trasate, MIEPO ”acordă asistență companiilor în vederea extinderii către alte piețe, promovării investițiilor și sprijinirii companiilor care doresc să-și extindă afacerile în Republica Moldova; contribuie la dezvoltarea întreprinderilor, prin susținerea acestora în eforturile de diversificare a piețelor și creșterii exportului, precum și sporirii competitivității la nivel internațional; acordă asistență la promovarea imaginii/mărcilor, conform competențelor, și la administrarea resursele informaționale aferente” [18].

În opinia autorului, în abordarea măsurilor de stimulare a potențialului de export agroalimentar ar trebui să se pornească de la 2 premise:

1) există o necesitate curentă, operațională, de suport sectorial (tactică) – în cadrul normativ deja stabilit;

2) există o necesitate pe termen mediu-lung de fundamentare a politicilor de stimulare a exportului agroalimentar (strategică) – în cadrul normativ ce urmează a fi stabilit. Capitolul 3 argumentează că soluțiile tactice (instrumente și direcții) pentru rezolvarea provocărilor și constrângerilor pe care le resimt atât exportatorii de produse agroalimentare cât și sectorul în întregime pot fi grupate pe seturi logice, în dependență de diverse criterii.

Aceste ”pachete tactice” fac referință la măsura 1 (fără a exclude însă înglobarea lor într-o strategie națională, dimpotrivă) și pot fi clasificate după cum urmează, pe bază de:

- A. Intervenții publice și private
- B. Caracteristica lanțului de marketing și competitivitate
- C. Filiera produsului

Intervențiile publice sunt mult mai fragmentate și înglobează aspecte mai generale. Acestea au misiunea de a crea un cadru favorabil dezvoltării antreprenoriatului și a eliminării barierelor în calea unei evoluții ”naturale”.

Pachetul B.Caracteristica lanțului de marketing și competitivitate se adresează constrângerilor punctate pe limitările de cantitate, calitate, preț și capacitate de livrare constantă. Aici este importantă preluarea experienței statelor din regiune în a gestiona aceste elemente ale competitivității și a atrage investiții în domeniu.

În viziunea autorului, necesitatea pe termen mediu-lung de fundamentare a politicilor de stimulare a exportului agroalimentar (măsura 2) trebuie să asigure, în următorii 5-7 ani, un mediu propice pentru dezvoltarea conceptelor inovatoare cu privire la modul cum se acționează strategic.

În scop de facilitare a implementărilor, s-a divizat această măsură astfel:

- A. cadrul instituțional;

B. cadrul strategic.

Astfel devine stringentă argumentarea creării unui **centru-pilot** bazat pe internaționalizarea întreprinderilor mici și mijlocii și care ar accentua accesul pe piață al exporturilor agroalimentare. El ar prelua o denumire specifică, cum ar fi *Centrul de Acces pe Piață al Exportatorilor (CAPEX)*. Acest centru ar putea fi stabilit și gestionat de către MIEPO, sau altfel, într-un mod autonom.

Algoritmul de creare a CAPEX ar trebui să parcurgă etapele:

- 1) studiul fezabilității;
- 2) consultarea cu exportatorii de producție agroalimentară (asociațiile acestora) privind doleanțele instituționale și serviciile acordate de centru;
- 3) identificarea programelor donatorilor/partenerilor de dezvoltare în care s-ar încadra stabilirea și activitatea unui astfel de centru;
- 4) stabilirea parteneriatelor și a sistemului de lucru al centrului;
- 5) fondarea centrului și gestionarea lui operațională (cel mai probabil în bază de proiect, pe faze).

Va trebui să se pornească de la premisa că companiile și nu țările intră în competiție directă. Astfel accentul va trebui pus pe exportatori și asociațiile acestora.

Din punct de vedere al politicilor, este important a înțelege mecanismul de lucru al infrastructurii naționale a calității. *Din punctul de vedere al autorului*, aceasta are următoarea structură:

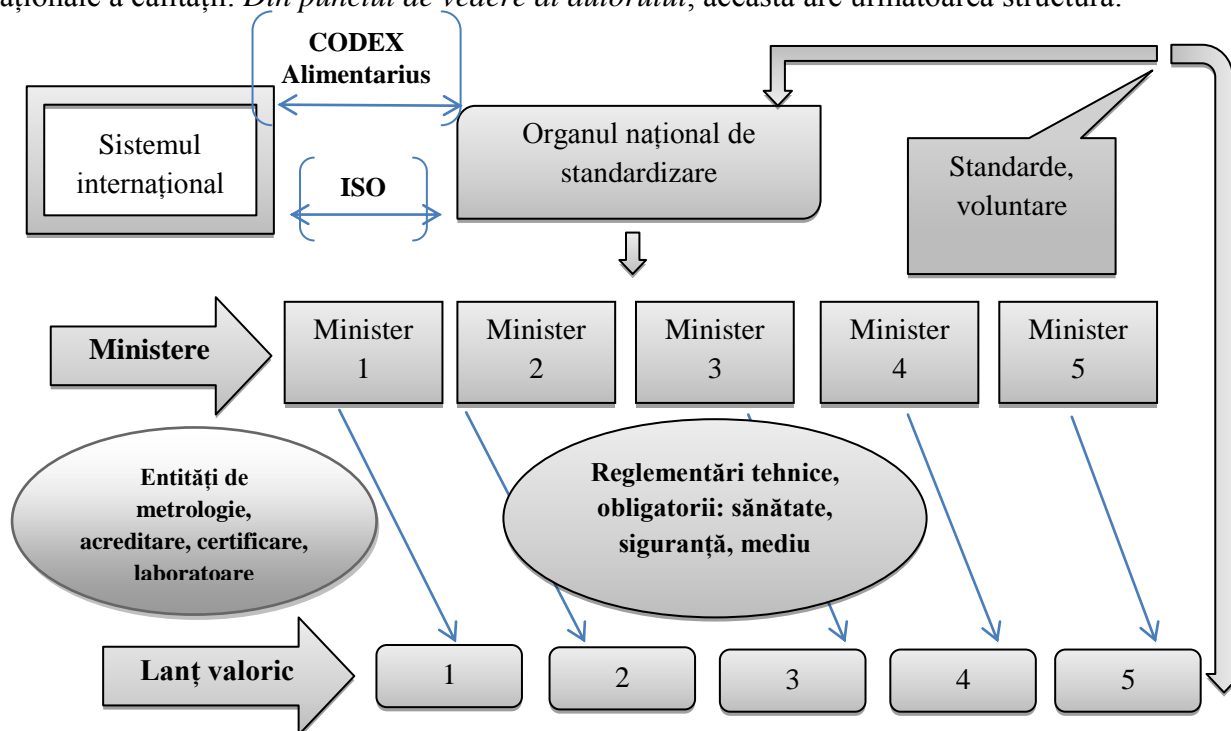

Fig. 3.1. Algoritmul de lucru al instituțiilor fundamentale și componența infrastructurii naționale a calității

Sursa: elaborat de autor

Totodată, un lucru important pentru exportatori și pentru asociațiile la nivel de sector este să poată dispune de un instrument de apreciere a constrângerilor cu care se confruntă, pe diverse niveluri.

Analizând situația din sector, s-a elaborat și propus un *Formular de Evaluare a Constrângerilor Exportatorilor (FECE)*.

Pornind de la premisa că prospectarea sectorului ar trebui să derive din sondarea entităților reprezentative care îl formează, s-a hotărât elaborarea și aplicarea unui chestionar care să releve majoritatea aspectelor teoretice și practice aferente problematicii abordate în teză.

Structura acestui chestionar include 33 de întrebări, repartizate astfel:

- 1-6 – întrebări referitoare la profilul companiei
- 7-12 - întrebări referitoare la exportul companiei și potențialul acestuia
- 13-16 – capacitățile interne
- 17-21 – diversificare, promovare, puncte de realizare
- 22-24 – constrângerile privind exportul și resursele
- 25-30 - percepția competitivității
- 31 – aprecierea ponderii constrângerilor privind competitivitatea
- 32-33 – perspective și măsuri de stimulare.

Ulterior, pentru a completa analiza calitativă de mai sus cu unele aspecte cantitative, s-a hotărât a efectua un studiu al mediului competitiv în baza datelor *Proiectului Competitivitatea Agricolă și Dezvoltarea Întreprinderilor (ACED)*. În această ordine de idei, a fost prospectat un număr de 117 exportatori de produse vegetale, entități clasificate în limitele codurilor de proiect ACED-C-001 – ACED-C-5264.

Din analiza de mai sus rezultă că:

- doar 25% din exportatori au capacitate frigorifică, iar 58% din exportatori nu exportă direct ci prin alte entități;

- topul țărilor de import a rămas practic neschimbat – Rusia, Belarus, Ucraina, România, Kazahstan; restul statelor sunt din Orientul Mijlociu, Asia - Pacific, Țările Baltice, SUA, Marea Britanie, state din Balcani.

- exportatorii din Republica Moldova încă nu abordează direct rețelele de retail (rezultat ce coroborează cu chestionarea managementului pe studiul de caz anterior), dar continuă să realizeze producția către angroșiștii importatori, pierzând astfel o parte importantă din valoarea reală a producției.

Complementar, în elaborarea unui model analitico-matematic care dezvoltă interrelaționarea exportului agroalimentar cu gestionarea competitivității s-a pornit de la fundamentarea a trei categorii: componenta tehnologică, tratarea sistemică a exportului agroalimentar și instituționalizarea calității agroalimentare. În principiu, calitatea produselor agroalimentare trebuie să fie instituționalizată.

Procesele de instituționalizare a calității produselor agroalimentare pot fi etapizate (figura 3.2.): sunt create mecanisme, drivere pentru care impun anumite condiții, restricții, obligațiuni producătorului

potențial; sunt enumerate calitățile finale, ex post ale produsului agroalimentar respectiv; sunt analizate calitățile "nesperate", incerte care au apărut după ce produsul deja este creat; pentru excluderea calităților nedorite, nesperate este utilizat blocul conexiunilor inverse; produsele agroalimentare sunt supuse (testate) analizelor efectuate de către societatea consumatorilor potențiali; devierile de la solicitările sociale sunt rectificate de blocul conexiunilor inverse; produsele agroalimentare ce corespund driver-ilor tehnici, sociali sunt "susținute" în continuare de driver-ul instituțional; produsele, testate la toate etapele servesc informații despre calitatea tehnică, socială în procesele de clasificare a nivelului de calitate.

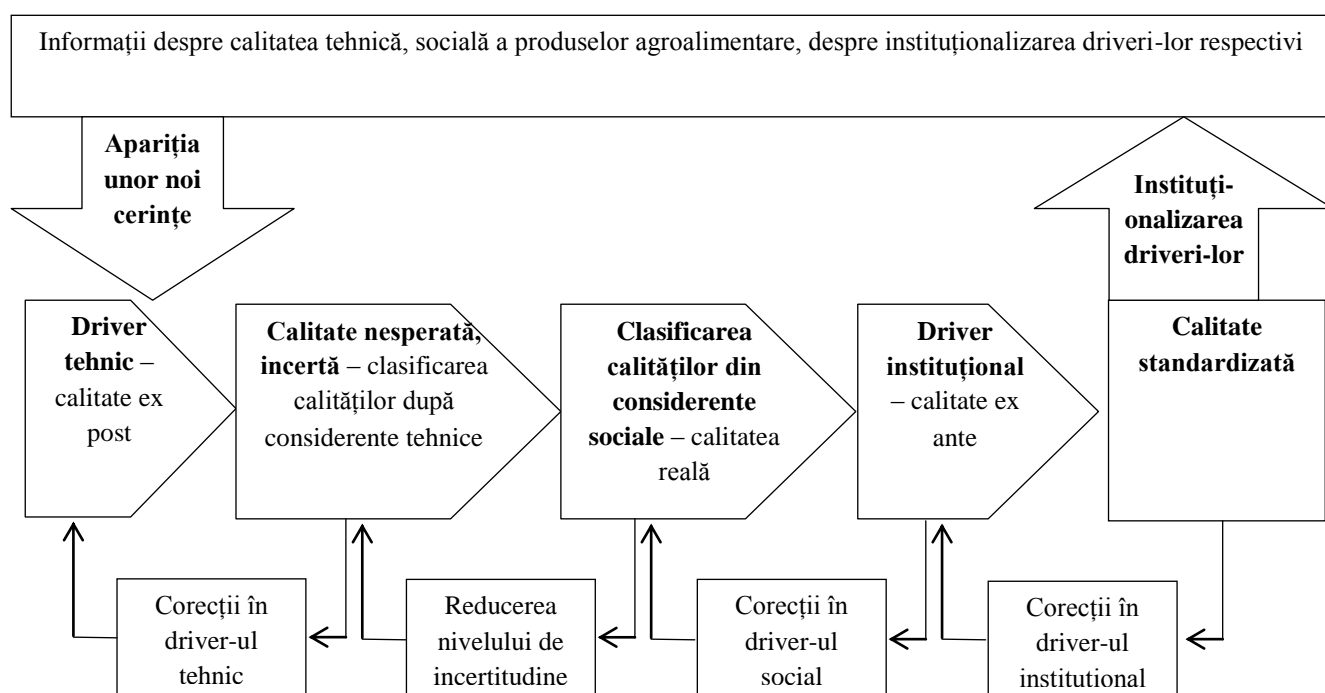

Fig. 3.2. Schema-bloc "Instituționalizarea calității produselor agroalimentare"

Sursa: elaborat de autor

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În urma cercetărilor științifice cu privire la managementul competitivității și potențialul de export al sectorului agroalimentar pot fi formulate următoarele **concluzii generale**:

1. În ultimele două decenii, în structura comerțului internațional au intervenit modificări importante: concurența s-a intensificat, rolul economiilor emergente a crescut iar integrarea economică regională s-a catalizat.

2. Republica Moldova demonstrează, tradițional, o balanță comercială negativă pentru comerțul total și o balanță comercială pozitivă pentru comerțul agroalimentar; în structura celui din urmă, în perioada 2005-2014 s-a dublat ponderea produselor vegetale și animaliere și a scăzut cea a băuturilor și produselor alimentare.

3. Din perspectiva resurselor interne, culturile cu potențial de export cantitativ cel mai pronunțat s-au dovedit a fi [171, 172, 173] fructele, floarea-soarelui, orzul, strugurii de masă, grâul și tomatele; din punct de vedere valoric, potențialul de export exprimat prin venituri nevalorificate arată că cele mai perdante produse sunt tutunul (-290,6 mln USD), fructele și pomușoarele (-258,4), laptele (-97,9), legumele (-42,8) și orzul (-23), adică, în mare parte, culturile intensive.

4. Indicii de performanță comercială ai Republicii Moldova indică valori inferioare celor ale statelor din regiune (concurente pe piețele agroalimentare) [181], iar concentrarea puternică a exporturilor, combinată cu valoarea unitară scăzută a produselor exportate imprimă un risc înalt și o competitivitate scăzută sectorului.

5. Randamentele sectorului vegetal, animalier, dar și a resurselor umane sunt net inferioare în Republica Moldova comparativ cu statele concurente, iar costurile înalte ale inputurilor energetice, fertilizanți și infrastructura precară a calității agroalimentare deteriorează poziția competitivă a republicii.

6. Pe filierea performanței vamale, a instituțiilor și a mediului de afaceri, Republica Moldova este surclasată de statele din regiune; totodată, rezultatele analizei activității agenților economici din sector evidențiază serioase deficiențe în asocierea entităților, accesul la finanțe, lipsa de informare cu privire la piață, costuri înalte pentru ”inputuri” și capacitatea redusă a instituțiilor statale.

7. Analiza exportatorilor de produse agroalimentare a scos în evidență o formă incipientă a dezvoltării lor, reacții întârziate cu privire la dinamica piețelor, capacitatea slabă de a crea parteneriate și importante constrângeri în atragerea fondurilor și a implementării unor practici durabile de management.

8. Cadrul regulatoriu național privind gestionarea activității economice externe este difuz, iar instrumentele propuse pentru susținerea exportului sunt slab diversificate și valorificate insuficient; instituțiile responsabile pentru stimularea competitivității nu au atribuții și capacități operaționale.

9. Reieșind din constrângerile actuale, politicile privind stimularea potențialului de export agroalimentar ar trebui să includă un mix de măsuri de intervenție publică și privată, măsuri bazate pe caracteristica lanțului de marketing și competitivitate, dar și pe filiera produsului.

10. Cadrul instituțional al promovării exporturilor agroalimentare necesită revizuirii la capitolul implementării și a diversificării instrumentelor de susținere, în special pe domeniul cercetărilor de marketing și a catalizării stabilirii relațiilor de parteneriat cu asociațiile și entitățile economice din țările partenere.

11. Gestionarea elementelor care asigură buna funcționare a infrastructurii calității agroalimentare [203] ar trebui să țină seama de adoptarea actelor normative lucrative, prin consultare cu experți, locali sau internaționali, prin stabilirea unui mecanism viabil de verificare și certificare a produselor

agroalimentare, dar și prin fortificarea instituțiilor aferente domeniului, prin preluarea experienței europene.

12. Definierea unei infrastructuri eficiente a calității agroalimentare trebuie să se pornească de la următoarele etape: evaluarea sectorială a calității (necesităților pe filieră de produs), evaluarea mediului național al calității (prin prisma SWOT), evaluarea mediului internațional al asigurării calității agroalimentare, dezvoltarea unui program de bune practici, identificarea resurselor (financiare, umane, instituționale) pentru a fi utilizate în depășirea decalajului dintre starea curentă și bunele practici stabilite anterior și realizarea programului de acțiuni și monitorizarea a progresului [223, 224].

Problema științifică importantă soluționată exprimă perfecționarea aspectelor metodologice în abordarea gestionării competitivității și a cercetării implicării instituționale, normative și analitice asupra potențialului de export agroalimentar.

Soluționarea problemei științifice privind aplicabilitatea managementului competitivității în rezolvarea constrângerilor potențialului de export al sectorului agroalimentar permite formularea următoarelor **recomandări** și pot constitui propuneri privind direcții ulterioare de cercetare:

Recomandări pentru exportatorii de produse agroalimentare

1. Pentru a deveni competitivi, exportatorii trebuie să evalueze constrângerile cu care se confruntă pe domenii, să stabilească un mecanism clar de prospectare și acces pe piață și să interrelaționeze performanța cu eficiența activității externe, parteneriatele stabile și sisteme de management ale calității.

2. Este stringentă orientarea în convergență cu dinamica piețelor regionale agroalimentare, în materie de produs, cerințe de calitate și puncte de realizare, în special prin adresarea necesităților lanțurilor de retail, accentuând constanța cantității și a calității loturilor de produse

Recomandări pentru Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare

3. Direcțiilor politici de producție și reglementări de calitate a produselor vegetale și, respectiv animale, de a face uz de metodologia propusă în aprecierea potențialului de export pe produse agricole și comandarea unor studii relevante referitoare la consumul intern și rezervele de creștere a exportului.

4. Direcției Analiză, Monitorizare și Evaluare a Politicilor de analizat structura lanțului valoric pe filieră de produs și pe elemente de competitivitate și de expus o foaie de parcurs de politici pe termen mediu în înlăturarea deficiențelor exportului agroalimentar.

5. Inițierea măsurilor cu privire la fortificarea infrastructurii calității produselor agroalimentare la nivel instituțional și legislativ, promovarea în rîndul partenerilor de dezvoltare a ideii unui *Consiliu al Calității* care ar urma să fie forumul părților implicate, în special în elucidarea necesitățile curente în materie de calitate și modul cum trebuie tratat acest subiect la nivel național.

6. Facilitarea implementării proiectelor propuse privitor la gestionarea hazardului natural și la abordarea tehnico-informațională în monitorizarea producțiilor animaliere.

Recomandări pentru Ministerul Economiei

7. Aprecierea fezabilității fundamentării unui raport analitic (de audit) cu privire la eficiența măsurilor de susținere a exportatorilor și de argumentat perfecționarea acestora, reieșind din indicatorii analizați, în special pentru statele din regiune.

8. Analiza posibilității realizării unei Strategii Naționale a Exporturilor (SNE) care să vină pentru următorul exercițiu bugetar cu o viziune focalizată pe exporturi, cu politici dezagregate pînă la măsuri instituționale și cu obiective comensurabile, clare.

Recomandări pentru MIEPO

9. Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului (MIEPO) de aplicat modelul analitic de apreciere a potențialului exporturilor agroalimentare, combinat cu indicatorii adaptați ai competitivității; în paralel, de apreciat fezabilitatea *Centrului de Acces pe Piață al Exportatorilor* (CAPEX) ce ar contribui substanțial la stimularea penetrării pe noi piețe a produselor agroalimentare, la creșterea competitivității exportatorilor și la diversificarea ofertei de produse cu valoare adăugată înaltă.

10. De a aprecia, prin buletine informaționale, orientarea exporturilor agroalimentare naționale, sincronismul acestora cu cota de piață a principalilor competitori, inclusiv pe filieră de produs; înaintarea organelor de resort a propunerilor de politici.

Recomandări pentru alte instituții

11. Agenției de Intervenție și Plăți pentru Agricultură (AIPA), de revăzut și de promovat o măsură de susținere a exportului agroalimentar prin instrumente indirecte, în așa fel ca direcțiile de acțiune să se încadreze în măsurile de susținere permise de OMC, a cărui membru este Republica Moldova.

12. Camerei de Comerț și Industrie (CCI) de inițiat diversificarea portofoliului de măsuri destinate stimulării exportului agroalimentar, prin parteneriate cu asociațiile producătorilor agricoli și Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului, în primul rînd cu scop de poziționare pe piață, cercetare de marketing și fundamentare a deciziilor informate.

BIBLIOGRAFIE

- 1) Barkema A., Drabenstott M., Tweeten L. The competitiveness of U.S. Agriculture in the 1990s. În: *Agricultural Policies in the New Decade*. Washington: RFF Press, 1991, p. 253-284.
- 2) Landau R. Technology, Capital Formation and U.S. Competitiveness. În: *International Productivity and Competitiveness*, New York: Oxford University Press, 1992, p.299-323.
- 3) PricewaterhouseCoopers Developpement. Les facteurs et indicateurs de la competitivite des entreprises de services rendus a l'industrie. Paris, 2001.
<http://www.industrie.gouv.fr/biblioth/docu/dossiers/sect/pdf/compet.pdf> (vizitat 26.07.2012)
- 4) Lianu C. Comerțul Invizibil și Competitivitatea Internațională în Noua Economie. București: Editura Fundației România de Măine, 2008. 256 p.

- 5) Sparling D., Thompsom S. Competitiveness of the Canadian Agri-Food Sector. Series II: Addressing Issues and Perspective on Policy Options. Ottawa: Canadian Agri-Food Policy Institute, 2011. 20 p.
- 6) Gallezot J., Chevassus-Lozza E. La compétitivité hors-prix dans les échanges de produits agricoles et agro-alimentaires français sur le marché communautaire. În: *Économie & prévision*, 1995, vol.117, nr 117-118, p. 143-154.
- 7) Ghiбуtіu A. ș.a. Tendințe în evoluția protecționismului comercial pe plan global. Factori cauzali, forme de manifestare și implicații, studiu. București: Academia Română, INCE, IEM, 2011. 151 p.
- 8) Iapadre L. Regional Integration Agreements and the Geography of World Trade: Statistical Indicators and Empirical Evidence. L'Aquila: University dell'Aquila, 2004. 26 p.
- 9) Summers L. Regionalism and the World Trading System. În: Policy Implications of Trade and Currency Zones: A Summary of the Bank's 1991 Symposium. Kansas City, MO: Federal Reserve Bank of Kansas City, 1991, p. 295-301.
- 10) Ethier W. The New Regionalism. În: *Economic Journal*, 1998, nr 108, p.1149–1161.
- 11) Coșer C., Litvin A. Potențialul de export și competitivitatea agroalimentară a Republicii Moldova. În: *Akademios*, Chișinău: AȘM, 2014, nr. 2 (33), p.49-58.
- 12) Coșer C. Exportul agroalimentar al Republicii Moldova – resurse implicate și potențial manifestat. În: revista științifico-didactică *Economica*, Chișinău, ASEM, 2015, nr. 1 (91), p. 108-114
- 13) Coșer C., Cimpoieș L. Assessing the potential of Moldova's agri-food products in the context of EU neighbourhood. În: revista *Știința Agricolă*, Chișinău, UASM, 2014, nr.2, p.120-126
- 14) Coșer C., Cimpoieș L. Quantifying the Republic of Moldova's agri-food export potential and east-west orientation approach. În: *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, București, 2014, vol. 14, nr. 4, p.51-60
- 15) Ion R.A. Competitivitatea produselor agroalimentare. În: *Tribuna Economică*, 2006, nr 11, p.57-58
- 16) International Trade Centre, 2015. <http://www.intracen.org/> (vizitat 23.05.2015)
- 17) Coșer C., Chilimari S. Infrastructure of agrifood products quality assurance in the Republic of Moldova – branch and export approaches. În: *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, USAMV București, 2015, vol. 15, ediția 2, p.81-86
- 18) Registrul de Stat al Actelor Juridice al Republicii Moldova, 2015. <http://lex.justice.md> (vizitat 08.10.2015)
- 19) Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2015. <http://www.statistica.md/> (vizitat 05.06.2015, 25.02.2016)
- 20) Eurostat, 2015. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade/data/main-tables> (vizitat 23.05.2015)

ADNOTARE

Coșer Cornel, "Managementul competitivității produselor agroalimentare în contextul stimulării exportului din Republica Moldova", teză de doctor în economie, Chișinău, 2016

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 224 surse, 74 anexe, 151 pagini text de bază, 32 tabele, 34 figuri. Rezultatele obținute sunt publicate în 23 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: management, competitivitate, productivitate, potențial de export, agroalimentar, stimulare, calitate, infrastructură, exportatori.

Domeniul de studiu: managementul competitivității în stimularea potențialului de export agroalimentar.

Scopul și obiectivele lucrării: cercetarea și analiza fundamentării teoretice, practice și metodologice a managementului competitivității și a implicațiilor asupra ameliorării potențialului de export agroalimentar; determinarea performanțelor exportului agroalimentar și stabilirea mediului competitiv sectorial; analiza constrângerilor entităților aferente și sondarea acestora; elucidarea unor instrumente instituționale și strategice inovatoare în argumentarea gestionării competitivității și majorarea exportului agroalimentar.

Noutatea și originalitatea științifică: stabilirea sub concept unic al managementului competitivității și corelarea acestuia cu exportul; elaborarea indicatorilor în aprecierea potențialului de export reieșind din resursa internă și externă a sectorului; elaborarea metodologiei de evaluare a exportatorilor de producție agroalimentară, a planului de poziționare pe piață, a comparării internaționale a factorilor de competitivitate; relevarea măsurilor de consolidare instituțională aferentă promovării exportului agroalimentar și a infrastructurii calității; propunerea instrumentelor inovaționale în abordarea hazardului agricol și a monitorizării producțiilor animaliere; argumentarea și aplicarea modelului de gestionare a competitivității exportului agroalimentar din perspectiva categoriei tehnologice, a activității economice externe și a instituționalizării calității.

Problema științifică importantă soluționată exprimă perfecționarea aspectelor metodologice în abordarea gestionării competitivității și a cercetării implicării instituționale, normative și analitice asupra potențialului de export agroalimentar.

Semnificația teoretică a lucrării constă în argumentarea metodologică a modului cum poate fi gestionată competitivitatea sectorului și cea a exportatorului de produse agroalimentare prin intermediul abordării de piață, strategice și instituționale.

Valoarea aplicativă a lucrării: derivă din recomandările expuse în teză, iar aportul științific va contribui la diagnosticarea potențialului de export, identificarea constrângerilor și aplicarea metodologiei de stimulare a acestuia prin gestionarea proceselor de competitivitate.

Implementarea rezultatelor științifice: unele recomandări ale tezei au fost acceptate pentru implementare în activitatea Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, a proiectelor ACED și MAC-P, a exportatorilor "Viva Igna" și "Reforma CM".

АННОТАЦИЯ

Кошер Корнел, "Управление конкурентоспособностью агропродовольственных продуктов в контексте повышения экспорта в Республике Молдова", докторская диссертация по экономике, Кишинев, 2016

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 224 источников, 74 приложений, 151 страниц основного текста, 32 таблиц, 34 рисунков. Результаты исследования опубликованы в 23 научных работах.

Ключевые слова: управление, конкурентоспособность, производительность, экспортный потенциал, агропродовольственный, стимулирование, качество, инфраструктура, экспорт.

Область исследования: управление конкурентоспособностью в стимулировании агропродовольственного экспортного потенциала.

Цель и задачи диссертации: исследование и анализ теоретической, методологической и практической обосновании управления конкурентоспособностью и последствия для улучшения агропродовольственного экспортного потенциала; определение эффективности агропродовольственного экспорта и установление секторальной конкурентной среды; анализ ограничения организации и их зондирование; выяснение инновационных институциональных и стратегических инструментов в обосновании управления конкурентоспособностью и увеличении агропродовольственного экспорта.

Научная новизна и оригинальность: основание в уникальной концепции управления конкурентоспособностью и корреляция с экспортом; развитие индексов в оценке экспортного потенциала на основе внутреннего и внешнего ресурса; разработка методологии оценки экспортеров агропродовольственной продукции, плана позиционирования на рынке, сравнения международных конкурентных факторов; выявление мер по укреплению учреждений связанных с продвижением агропродовольственного экспорта и инфраструктуры качества; предложение инновационных инструментов по борьбе с риском и мониторинга продукции животноводства; аргументация и приложение модели управления конкурентоспособности агропродовольственного экспорта в терминах технологической категории, внешнеэкономической деятельности и институционализации качества.

Важная решенная научная проблема выражает совершенствование методологических вопросов в подходе управления конкурентоспособностью и исследование институциональной, нормативной и аналитической привлечении на потенциал агропродовольственного экспорта.

Теоретическая значимость работы заключается в методической аргументации о том как можно управлять конкурентоспособностью сектора и экспортера путем рыночных, стратегических и институциональных подходов.

Практическая ценность работы: исходит из сделанных рекомендаций, а научный вклад поможет диагностировать экспортный потенциал, определить ограничения и применение методологии для его стимулирования за счет управления процессами конкурентоспособности.

Внедрение научных результатов: некоторые рекомендации диссертации были приняты к реализации в работе Министерства Сельского Хозяйства и Пищевой Промышленности, проектов ACED и MAC-P, экспортеров "Viva Igna" и "Reforma CM".

ANNOTATION

Coșer Cornel, "Competitiveness management of agrifood products within the context of export stimulation in the Republic of Moldova", PhD thesis in economics, Chisinau, 2016

Structure of the thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 224 sources, 74 annexes, 151 basic text pages, 32 tables, 34 figures. Obtained results are published in 23 scientific papers.

Keywords: management, competitiveness, productivity, export potential, agrifood, stimulation, quality, infrastructure, exporters.

Field of study: competitiveness management in stimulating the agrifood export potential.

Purpose and objectives of thesis: research and analysis on theoretical, practical and methodological foundation of competitiveness management and of its implications for improving the agrifood export potential; determining the agrifood export performance and establishing sectoral competitive environment; constraints analysis and surveying of related entities; elucidation of innovative institutional and strategic tools for argumentation of competitiveness management and the agrifood export increase.

Scientific novelty and originality: establishment in a unique concept the competitiveness management and its correlation with export; development of indices in assessing the export potential based on the sector internal and external resource; developing assessment methodologies for exporters of agri-food production, market positioning plan, comparison of international competitive factors; revealing institutions' consolidation measures related to the promotion export and quality infrastructure; proposal of innovative tools to address agricultural hazard and monitoring livestock production; argumentation and application of the model of agri-food export competitiveness management in terms of technological category, foreign economic activity and institutionalization of quality.

Important scientific problem solved expresses improving methodological aspects in approaching competitiveness management and institutional, normative and analytical involving research on agrifood export potential.

Theoretical significance of the thesis consists in methodological rationale of how can be managed the competitiveness of the sector and that of agrifood products exporter through market, strategic and institutional approach.

Applicative value of dissertation: derives from the expressed recommendations and the scientific contribution will help diagnose the export potential, identification of constraints and application of the methodology to stimulate it through management of competitiveness processes.

Implementation of scientific results: recommendations of the thesis were accepted for implementation in the activity of Ministry of Agriculture and Food Industry, in projects ACED and MAC-P, at exporters "Viva Igna" and "Reforma CM".

COȘER CORNEL

**MANAGEMENTUL COMPETITIVITĂȚII PRODUSELOR
AGROALIMENTARE ÎN CONTEXTUL STIMULĂRII EXPORTULUI
DIN REPUBLICA MOLDOVA**

**521.03 – ECONOMIE ȘI MANAGEMENT
(în agricultură)**

Autoreferatul tezei de doctor în științe economice

Aprobat spre tipar: 28.07.2016
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 1,72

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj: 50 exemplare
Comanda nr. A-55

Cusnir R. Centru Poligrafic
Adresa: str. Calea Iesilor 3/1, Chișinău, MD 2000